

N:o 46.

Af herr **Bergström**, i anledning af *Kungl. Maj:ts proposition angående en mellan Sverige och Tyska riket afslutad handels- och sjöfartstraktat m. m.*

Den föreliggande handelstraktaten med Tyskland måste komma att inleda ett nytt skede i vår utveckling som kulturfolk, i synnerhet som den, efter allt att döma, sammanfaller med uppkomsten af en industriperiod med för oss särskildt ljusa expansionsmöjligheter, hvilkas räckvidd nu ej kan öfverskådas. Det är under sådana förhållanden af vikt, att vi, åtminstone i den mån det är oss möjligt, söka taga en öfverblick af situationen, för att få begrepp om i hvad riktning vi böra sträfva för att arbetet med våra särskilda resurser skall bli effektivt och medföra det möjligast lyckliga resultatet.

Göra vi detta, måste vi i första hand observera, hurusom de kultur-stater, som gå fortast framåt, sträfva efter att så billigt som möjligt förskaffa sig råvaror och tillförsäkra sig deras åtkomst, huru dessa stater med de inom landet tillgängliga arbetskrafterna omvandla råvarorna till direkta förbrukningsartiklar och sedermera för dessa skaffa så vidsträckt och förmånlig afsättning som möjligt. Erfarenheten har nämligen lärt, att arbetet med råvaran är det tyngsta, mest förslafvande och lämnar minsta behållningen, hvaremot råvarans förädling lämnar större förtjänst samt är ett lättare och intelligentare arbete. Hvarje statsman, som har ansvar gentemot ekonomiska och sociala förhållanden, nedlägger därför alla omsorger och all möda för att skaffa sitt lands arbetande befolkning förädlingsarbetets fördelar i så vidsträckt grad som möjligt.

Af hvad statsrådet anför i sin motivering till nu föreliggande handels-traktat se vi också, huru man från tysk sida konsekvent låtit sig ledas af

dessa grundsatser till egen fördel. Det heter nämligen härom i Kungl. Maj:ts proposition: »Det förnämsta syftet (för tyskarna) med den nya tariffen har varit att undanröja de lättnader å jordbrukets alster, som medgifvits genom 1890-talets traktater.

De för industrien behöfliga råämnena hafva genom de nya tarifferna i allmänhet bibehållits vid de gamlas tullfrihet eller låga tullsatser. Fria från tull äro sålunda nu som förut malmer, oarbetade metaller, rå eller blott råhuggen sten (utom skiffer och gatsten) lera, alla slags jordarter, gips, stenkol och koks samt öfriga brännmaterialier, bomull, lin, hampa, ull, oberedda hudar och skinn, tagel och borst. Vidare äro fortfarande tullfria: tjära, beck, asfalt och harts samt kreatursfoder och gödningsämnen m. m. Å en stor del af dessa varuslag har tullfriheten bundits genom de nya traktats-tarifferna, liksom förhållandet var enligt de gamla.

Beträffande slutligen *industriella hel- och halffabrikat*, innehåller den nya allmänna tariffen afsevärda tullförhöjningar å ett flertal af dessa, företrädesvis å de mera bearbetade artiklarna, som genom den ökade vunna specialiseringen utbrutits från de öfriga.»

Att af de båda nationerna Tyskland och Sverige vår är den, som har det största och mest trängande behovet att vid traktatsunderhandlingar få dessa grunder tillämpade, därom lär väl ej råda tvifvel. Vårt jordbruk har sämre klimat och kargare jord än Tysklands och är således i större behof af tullskydd mot produktionen på den jungfruliga jord, som nu i varmare länder genom maskinernas hjälp kan tagas i anspråk, men hvars produkter efter denna jords utmagring måste fördyras, och detta till allt större skada för oss i mån af som vi genom försummadt skydd uraktlåtit att utvidga vårt jordbruk och underhålla dess bärighetskraft. Råämnena, som äro förutsättningen för den industriella utvecklingen, ha vi hittills släpat tillsammans och utskeppat, och detta utan hänsyn till att vi tömt tillgångar, som aldrig kunnat återbördas. Industrien, hvars arbete våra aldrig sinande vattenkraftkällor kunna billigt förrätta, har ej från statsmakternas sida njutit det understöd och den uppmuntran, som landets eget intresse kräft, tullagstiftningen har ej följt utvecklingen och saknat nödig planläggning och samfärdselmedel, särskildt beräknade på bästa tillgodogörande genom industri af våra naturtillgångar, saknats, ja, deras betydelse just i detta hänseende förbisetts.

Nu vid traktatsunderhandlingen med Tyskland har dock rätta ögonblicket varit att ändra kurs och bevaka Sveriges fördelar på samma grunder som Tyskland sina, men endast i några få fall af de hundraden, som behandlats, kan detta spåras i resultatet, och hvarför? Underhandlarnas fel

är det icke. Ingen har nog klarare än de öfverblickat ställningen och ingen torde gräma sig mera öfver det beklagliga resultat, hvartill förhandlingarna kommit, men med vår tulltaxa, som var utan hvarje preparering för inledande af traktatsunderhandlingar, och med våra statsmakters uppfattning i frågan stod för dem och hade ej heller för någon annan, hvem det vara må, stått det ringaste mera att vinna. Också torde det vara denna syn på tingen, som föranlett dem att söka få traktatstiden förkortad, för att få vår tulltaxa och lagstiftning i sådant skick, att vi vid närmast möjliga nya underhandling skulle vara rustade för ernående af ett mindre förödmjukande och mera fördelaktigt resultat.

I hvad mån underhandlarna åtnjutit regeringens stöd har man svårt att bedöma genom det statsrådets anförande, som åtföljer den kungliga propositionen. Att ingå i en detaljerad granskning af motiveringen medgifver ej tiden, men några särskilda ställen, som i det afseendet äro minst sagdt tvetydiga, torde tillåtas mig att påvisa.

Så t. ex. yttras efter en tabell i Kungl. Maj:ts proposition sid. 112, som upptager Sveriges hela handelsomsättning med Tyskland åren 1880—1904:

»Vid granskning af denna tabell» (som naturligtvis är hämtad ur den tyska statistiken) »faller i ögonen den starka och — fränsedt några enstaka undantag — oafbrutna ökningen af såväl införseln som utförseln under perioden. Ökningen är dock ojämförligt starkare i fråga om utförseln än beträffande införseln, ity att den förstnämnda under sagda år ökats från 12,631,000 Rmk till 99,879,000 Rmk och alltså nära åttadubblats, under det att den senare ökats från 48,859,000 Rmk till 151,011,000 Rmk och alltså föga mer än tredubblats.»

I själfva verket framgår ju i stället af dessa siffror, att tyskarnas export till oss under denna tid ökats med 102,000,000 Rmk och att vår export till dem endast ökats med 59,000,000 Rmk, om man undantager järnmalmen, som ju ej är någon produkt af vår industri, samt pappersmassan, för hvilken tyskarna i regel endast äro mellanhänder och sålunda blott tillägna sig handelsvinsten.

Vid jämförelse mellan vår handelsomsättning med Tyskland och England anför statsrådet efter tabeller häröfver på sidan 117: »Det visar sig häraf, att handelsutbytet med Tyskland under ifrågavarande tidsperiod varit stadt i en kraftig stegring i alltjämt fortlöpande följd, under det att utförseln till England aftagit och införseln därifrån varit väsentligen stationär.»

Här måste förhålla sig så, om åberopade tabeller äro riktiga, att vår utförsel till England, den tid uppgiften omfattar, i stället ökats omkring 2,5 gånger och importen därifrån bortemot fördubblats.

Med afseende särskildt på vår utförsel till Tyskland finnas tabeller upptagna, i sammanhang med hvilka yttrats, att »våra *exportindustrier* från obefintlighet eller ytterst låg siffra i början af 1880-talet på jämförelsevis kort tid utvecklats sig till en för våra förhållanden betydande omfattning. Sålunda förete järnmalms exporterna ett stort uppsving!»!

När man på så sätt använder statistiken och när man inrangerar järnmalmsbrytningen, som uppstått i de staten förut tillhöriga, under århundraden kända malmförekomsterna, hvilken nu möjliggjorts för export endast genom att staten härför anordnat kommunikationer, under rubriken exportindustri, då måste man t. o. m. riskera misstanken för att antingen själf vara vilseledd eller att vilja vilseleda andra, och minst af allt häntyder detta på att underhandlarna erhållit det kraftiga stöd, som omständigheterna kräfde. Emellertid motsäges detta på sätt och vis af regeringens yttrande i sammanhang med giltighetsstiden för traktaten »att omsorgen om egen förädlingsindustris framtida tillväxt bör föranleda, att Sverige icke under en tid, då det icke i sin tulltaxa har fullt tillräckligt skydd för samma industri, för en alltför lång tid binder denna taxas för detta ändamål otillräckliga tullsatsen.»

I detta torde därför den egentliga orsaken ligga till att regeringen tillstyrkt traktaten, och det är uppenbart, att dess antagande också vore klokt, om man bestämdt kunde förutsätta, att de 4½ åren, som traktaten enligt öfverenskommelse skall gälla, användes af våra statsmakter med klar insikt om situationen, däri inberäknadt våra naturliga utvecklingsmöjligheter, och energisk och konsekvent tillämpning till Sveriges fördel af de lärdomar, vi nu fått från Tyskland.

Det är alldeles uppenbart, att en vänskaplig handelsförbindelse med Tyskland bör vara och är ett önskemål från vår sida och att detta mål med rättvisa kräfver uppoffringar af oss, emedan vi tillförsäkras så betydligt mycket större marknad hos dem för vår produktion än de kunna vinna här, men det hufvudsakliga läget hittills och allt fortfarande, att vi äro efter på industriens och jordbrukets områden och sålunda ha ringa utsikter att i något afseende kunna öfverflygla deras marknad, samt att vi hufvudsakligen till dem exportera råvaror för deras egen industri, hvilkens jämte jordbrukets produkter vi importera till flerfaldigt högre värdebelopp, måste vid uppgörelsen äfven fullt uppfattas, af tyskarna så, att de ej uppställa fordringar, som gränsa till missaktning, emedan de ej skulle kunna framställas till ett folk, som man förutsätter förstå sin egen rätt och sitt bästa och, som i detta fall, styrkan af sin position.

En sådan fordran på oss är, att vi skola afstå vår rätt att pålägga

järnmalmén utförselafgift. Det är således ej nog med de öfriga fördelarna, som Tyskland erhåller. Vi skulle också afstå bestämmanderätten öfver vår egen egendom, öfver våra inre ekonomiska frågor, öfver möjligheten att på lämpligaste sätt skaffa medel för statsbehofven, ja, i sammanhang med den uppgörelse, som samtidigt föreslagits med Kiirunabolaget, afstå rätten för 50 år. Man fordrar nu, att Riksdagen i dessa uppgörelser skall beröfva landet för så lång tid det kraftigaste vapnet i nästa underhandling med Tyskland — och hvarje annan stat, som följer denna efter — för försvaret af vår rätt och ställning och vid skyddandet af såväl jordbrukets som industriens intressen. Men detta och *framför allt detta* få vi ej nu göra oss skyldiga till, och vill ej Tyskland förstå oss, och ser det ej de stora offer vi förutom detta göra för en vänskaplig och fortsatt liflig handelsförbindelse, *må då alla traktatsunderhandlingar med dem falla.*

Man talar om ökade järnvägsfrakter i stället för utförselafgift. Detta är ej för oss någon värdig väg och blott ett annat namn för samma sak, en omskrifning, som kommer att föranleda felgrepp och missförstånd äfven på andra håll. Ändamålet med järnvägarna får endast vara att underlätta och *förbilliga* samfärdseln, och *deras* finanser komma alltmer att underordnas större *statsintressen*. Statens och järnvägarnes ekonomi fordrar kanske t. o. m. i de flesta fall rent motsatta åtgärder, sammanblandning skulle orsaka begreppsförvirring och oreda, och att öfverflytta en tullfråga till järnvägstaxan är att beröfva Riksdagen dess beskattningsrätt och lägga denna i händerna på regeringen.

Och huru skulle afståendet af bestämmanderätten öfver utförselafgift på järnmalm ställa sig i nationalekonomiskt afseende? Jag riskerar naturligtvis, om jag för att reda begreppet härom går till siffror, att beskyllas för ovederhäftiga fantasier, men jag ikläder mig risken nu och fruktar ej framtidens dom.

Till en början torde då vara skäl uti att tillse, huru mycket af malmens nuvarande exportvärde, som stannar inom landet. De afdrag, som måste göras från de 25 millionerna, äro: de utländska aktieägarnes vinster; räntan på i utlandet af malmbolaget upplånta penningar; utlänningarnas provisioner; ränta och amortering på kajbyggnader och lastningsanordningar i Norge och slutligen grufbefolkningens förseende med förnödenheter utifrån. Om regeringen, den enda, som har några möjligheter härför, företoge sig en opartisk utredning härom, torde malmutförseln ej på långt när för staten bli så lukrativ, statsekonomiskt sedt, som man i allmänhet torde föreställa sig.

Användes malmen i stället för inhemsk järnindustri, och malmtull är och kan göras till ett kraftigt medel härför, ställer sig saken annorlunda. Om malmen i en ton järn representerar ett värde af 20 kronor, är värdet af en ton tackjärn åtminstone 60 kronor. Exporterad som tackjärn, ingår således malmen med tre gånger sitt värde i handelsbalansen, och detta gör en skillnad för hvarje år af 100,000,000 kronor, om 5,000,000 ton malmexport, som nu ställts i utsikt, lägges till grund för beräkningen. Att vi ha eget bränsle för en dylik tackjärnstillverkning i våra skogars affall och i torfunassorna, är obestriddigt.

Nästan enstämmigt hör man från järnhandteringens utöfvare i vårt land den satsen drifvas, att en lönande järnhandtering, här baserad på de norrländska malmerna, är omöjlig. Denna mening har nog sin hufvudsakliga grund i en oberättigad fruktan för att en dylik massproduktion skulle komma att skada den redan befintliga handteringens ekonomiska intressen. I motsats till detta påstående är det dock klart, att produkten bör bli billigare för världsmarknaden ju närmare råvarans fyndort den kan bearbetas, emedan transportkostnaderna bli mindre, och att en blifvande massproduktion i stället skulle bli ett stöd och en hjälp för befintliga kvalitetsstillverkningar. Att utförelseafgift skulle stödja båda är visst, ty våra malmtillgångar verka, hvad man än må säga, reglerande på världsmarknadens pris. Att räkna vår malmbrytning i ton och jämföra detta med t. ex. Europas öfriga malmbrytning är nämligen ett misstag, då vår malm på grund af sin stora järnhalt med rätta i stället torde böra räknas bortemot dubbelt.

Har man sålunda rätt att förutsätta, att en sådan premiering af utländsk järnhandtering, baserad på svenska malmer, som den nu föreslagna uppgörelsen med malmbolaget utan tvifvel innefattar, skulle verka hinderande för uppkomsten af en svensk järnförädling, hvilken kunde förbättra vår handelsbalans med 100,000,000 kronor om året, då lär ej finnas anledning att binda sig vid denna uppgörelse, och icke heller vid det med densamma förbundna villkoret i den föreslagna traktaten att ej pålägga vår malm utförelseafgift, helst hela vår utförelse till Tyskland, malmen oräknad, knappast uppgår till högre värde än 60,000,000 kronor.

I förbigående vill jag här nämna den skillnad jag anser vara mellan att äga grufvorna, hvilka blott kunna inbringa ägaren några få kronor per ton bruten malm, och statens fördel af att ha dem inom egna gränser, hvilket i handelsbalansen, äfven om blott malmexport pågår, kan inbringa tiodubbla beloppet. Allvarligt torde också böra öfvervägas, om det ej rent af också är i förening med statens verkliga fördel, att exportkvantiteten nu, oberoende af öfriga uppgörelser, ökas.

Detta oaktadt förlusten på att exportera malm i stället för järn ej ens kan sägas stanna vid hvad ofvan blifvit i breda drag antydt, ty dels kan järnförädlingen utsträckas längre och gifva många gånger större värde åt exporten, än som påvisats, dels ökar en sådan storindustri behof af arbetskrafter och därmed befolkningen, hvilket å sin sida skapar större marknad för all annan produktion och omsättning för såväl jordbruk som industri samt bidrager till, med betydliga belopp äfven här, utökade produktionsvärden och exportmöjligheter. Själfva se vi ej klart dessa möjligheter till utveckling, men de mest omdömesgilla auktoriteterna inom utlandets storindustri och affärskretsar yttra sig oförbehållsamt därom. För dem är en i stor skala drifven järnhandtering i vårt land en naturlig sak, och de erkänna, att intet land i världen har bättre förutsättningar för en blomstrande storindustri än vårt.

Alla skäl mana sålunda kraftigt för att vi såväl i våra handelspolitiska aftal som i anordnandet för våra råvarors exploatering stödja och påskjuta tillkomst och utveckling af hvarje naturlig industrigren här, och under inga omständigheter få vi beröfva framtiden det kraftigaste medel, som vi efter allt att döma nu ha i vår hand för denna allsidiga utveckling, nämligen utförselafgift på vår järnmalm. Att reglera denna afgift, det kunna vi göra i traktatsaftalen, och nu gentemot Tyskland kunna och böra vi måhända också förbinda oss till att under traktattiden ej sätta utförselafgiften högre än den föreslagna ökningen af järnvägsfrakterna, som, med hvad ärlighet, det lämnar jag därhän, blott är en maskerad utförselafgift.

Då handelstraktaten i öfrigt i all hufvudsak ej torde försämra det nuvarande handelsläget till Tyskland, då ett afbrott skulle verka mångsidig rubbning och då traktaten i sitt nya skick blott gäller 4½ år, samt vår lifliga önskan måste vara att ej rubba det vänskapliga förhållandet till ett så närstående folk, hvars kraft, duglighet och förutseende inristat så ärofulla blad i senare tidens världshistoria, så anhåller jag,

att Riksdagen, med uteslutande af § II i slutprotokollet till artikel 10 — om utförseltull på järnmalm — måtte för sin del antaga den nu föreliggande, mellan Sverige och Tyska riket afslutade handels- och sjöfartstraktaten.

Stockholm den 16 maj 1906.

Alb. Bergström.